

Historiebrev

No.6/2023 Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

Desember 2023

Redaksjonens kommentar

Historielagets nedslagsfelt består av en sammensatt boligmasse. Noe nytt, noe gammelt og i gråsonen bygninger som er verneverdige, men som ingen ser ut til å være interessert i å verne. Olav Thon Gruppen har begynt å fokusere på Brugata og har søkt om riving av Brugata 3b, samt bakgårdsbygg i 3a og 3c. Det er planer om 63 boliger med næringslokale på eiendommene. Tiltaket forutsetter riving av eksisterende bygningsmasse. I henhold til byantikvarens ønske vil den eksisterende muren/branngavlene mot Christian Augusts Minde bevares og integreres i ny bygningsmasse. Uansett hva en måtte mene om de eksisterende bygningene, så ser det ut på de frigitte illustrasjoner at de nye bygningene vil forandre Brugatas utseende og opprinnelig preg vesentlig. Hva mener medlemmene om dette?

Hva skjer i historielaget framover?

12/12 Medlemsmøte– Julemøte om «Norske juletradisjoner»

23/01 Medlemsmøte—Da Frelsesarmeen kom til Grønland

27/02 Års- og medlemsmøte. «El Jucan», asfaltens sønn.

Sjekk kalenderen på hjemmesiden!

Plakathuset - siste utvikling

Vi sakser fra Facebook og gruppen *Gamle Oslo står sammen* v/Martin Brostigen.

Det lille huset i Grønlandsleiret 28 ble bygget i 1812 og var opprinnelig kombinert bolighus og slakterbutikk. Etter tiår med forfall har nå Multiconsult søkt om igangsettingstillatelse for rehabilitering (30.10).

Siterer igjen Martin Brostigen(07.12): «Oslobygg var

bare uker unna å begynne restaureringen av huset, Så kom beskjeden om at bygget skal selges». 8,8 millioner er allerede brukt på planlegging og prosjektering. Disse pengene er nå kastet ut av vinduet. Et nytt by-

styre vil som regel ha andre prioriteringer enn sin forgjenger. «Oslo kommune har ikke bruk for bygget og da bør det overlates til noen som kan ta vare på det «sier byråd for kultur og næring».

Følg med videre. Siste ord er nok ikke sagt i saken!

Intervju med vår sekretær Marte Marie Ofstad

Intervjuer: Tor Kubberud.

Marte Marie, som vi i fortsettelse og etter hennes ønske, bruker det første fornavnet Marte, er historielagets meget aktive sekretær. Marte har vært med fra begynnelsen. På stiftelsesmøtet i Grønland kirke høsten 2019 meldte hun seg som interessert som medlem av styret. Slik ble det, og hun har nå vært sekretær i 4 år. Det er tydelig at hun trives i EGT og samarbeidet med ledelsen. Hun er også medlem av programkomiteen som setter opp historielagets virksomhet med medlemsmøter og annet.

Hun jobber da også midt i området, som formidler m.m. ved Interkulturelt Museum (IKM) på Grønland. Der har hun vært ansatt i 15 år. Hun ble tidlig begeistret for området, noe som førte til at hun møtte opp på stiftelsesmøtet. Marte er arrangør og omviser ved utstillinger i og utenfor IKM. Og hun leder vandringer utendørs i området. Hun er også hver mandag ved Oslo museum på Frogner som omviser og vil snart også være ved Arbeidermuseet på Sagene om mandagene. Det er for det meste skoleklasser som bestiller omvisning, fra skoler over hele byen. Hun forteller at det er svært gøy og givende å oppleve at ganske skeptiske 15-16 åringer, til et skolebesøk på museum, livner til og blir interessert, kan-

skje også begeistret, over de historiene hun formidler.

Marte i full mundur under Vår dag 2022.

Foto: Karin Arnesen.

Marte er vokst opp i Kristiansand. Hun flyttet til Oslo for å studere ved Oslo universitet. Hun er utdannet med fagene interkulturell kommunikasjon og religionshistorie som sentrale fag. Seks måneders opphold i India og besøk til flere asiatiske land som assisterende medfølger til ulike uføregupper har gitt et bredt perspektiv innen interkulturelle fag.

Det er alltid en glede å møte opp til medlemsmøtene hvor Marte tar i mot, i samarbeid med andre styremedlemmer, med oppdekning av kaffe, frukt og snacks og tilrettelegging av

stoler, bord og foredrag. Marte er også en sentral arrangør av kulturdagene som EGT er med på på Tøyen torg. Der tar hun seg av barneleker (gamle leker med klinkekuler og ringspill) og gjettekonkurranser med servering av saft og kake for barna og kaffe for de voksne. Det er populært. I fotoet på denne siden har vi fanget Marte i full mundur ved et slikt arrangement på Tøyen torg.

Vårt historielag Enerhaugen, Grønland og Tøyen ønsker flere medlemmer!

I øyeblikket er vi 214 medlemmer og voksende. Til flere medlemmer vi får—jo fler informasjon og kunnskap spres til våre omgivelser!

To av Oslos bydeler som er ukjente for de fleste.

Fjerdingen og Saugbanken

Av: Terje Knudsen

De to bydelene jeg tenker på er Fjerdingen og Saugbanken (Sagbanken). Fjerdingen var opprinnelig en forstadsbebyggelse nord for Vaterland, som i dag er borte. Her lå fra 1807 noen fattigstuer som ble kalt Fjerdingstuene. Imidlertid har dagens bebyggelse i det samme området ikke fått noe nytt strøksnavn, slik det er med mange mindre områder i sentrumsranden (ytterkant av sentrum). Navnet Fjerdingen brukes fremdeles i dokumenter, men er lite kjent og brukt blant befolkningen i byen. Navnet er bevart i «Høyskolen Kristiania, campus Fjerdingen. Fjerdingen er stedsnavn flere steder i Norge, som har sitt opphav i den administrative inndelingen fjerding (firedel). Henviser for videre lesning på EGTs web-

Fattigstuene fra 1700-tallet eksisterer i dag som Saugbanken eldreboliger, oppført 1927. Wikimedia Commons.

sider der styremedlem i historielaget, Erik Odgaard har skrevet en kort og opplysende artikkel «FJERDINGEN – fram fra glemselen». (<https://egt-historielag.no/lokalhistorie/bydelene/>)

Spor etter den andre bydelen som er forsvunnet kan vi merkelig nok finne i Kirkeveien rett ovenfor Ullevål Sykehus. Utallige ganger har jeg passert disse små

P. Stockfleets kart 1785.

murbygningene og lurt på hvilken bank de hadde tilknytning til. Her er det tydelig skrift på fasaden av noen murhus tilhørende eldreboliger med opprinnelse i Saugbanken Fattighus stiftet 1705. Det viste seg med litt søk på nettet at det ikke var snakk om en bank, men en bydel i Christiania!

Fattigfolk frøs i hjel i Christiania. Hadde de et sted å oppholde seg, yrte det gjerne av rotter og mus og alskens småkryp. På 1700-tallet ble det bedre, fordi Saugbanken fattighus og Peder Michelsens enkestue ble opprettet. I 1850-60-årene ble fattiglemmene herfra flyttet til Krohgstøtten, som da var nytt. I 1928 ble enkestuen og Saugbankens fattighus flyttet til Adamstuen. Og der vil de nok bli.

Saugbanken, også kalt Saugbakken eller Sagbanken, var en forstad til Christiania fram til området ble innlemmet i byen ved byutvidelsen i 1794. Det strakte seg østover fra krysset Dronningens gate / Karl Johans gate (tid. Østre gade) og videre langs dagens Biskop Gunnerus' gate mot Lilletorget. Østgrensa gikk

langs Brugata til Akerselva, og deretter fulgte grensa elva ned til Bjørvika. Avgrensningen til Vaterland kunne være noe vag, og de to forstedene omtales ofte samlet.

Trelasteksporten tok seg kraftig opp fra Oslo i siste halvdel av 1700-tallet. Dette var i all hovedsak drevet av økende etterspørsel, da særlig fra Storbritannia der den industrielle revolusjon var i startgroppen. For Oslo havn var trelastnæringen likevel en delt velsignelse. Den økende eksporten av bord og planker stimulerte til stadige forbedringer som gjorde lossing og lastning mer effektivt, og handelen dermed mer innbringende.

Likevel; sagingen av bord på vannsagene oppover Akerselven førte med seg avfall som sagmugg og flis som ble dumpet i elva. Dette skapte store problemer med oppfylling både av Akerselva og av Oslo havn. Denne oppfyllingen resulterte i en banke langs vestre bredd av Akerselva bestående av sagmugg, mudder og jord og fikk navnet Saugbanken. Området Nyland i havna sier tydelig hva oppfyllingen av elva og havna skapte av nytt land. Der det sumpige landet nord og øst for nåværende Jernbanetorget gikk over i fastere land, lå sjøboder og opplagstomter for trelast til eksport. Ikke minst handelshusene til familierne Anker og Collett hadde store trelastlagre i siste halvdel av 1700-tallet.

Gjennom 1700-tallet ble det gjort to sentrale forsøk på å løse oppfyllingsproblemet. Det ene var bygging-

Nye Deichmanske og Operaen på krevende byggegrunn i Bjørvika. Foto: Terje Knudsen.

en på 1740-tallet av en "skjerm" på vestsiden av

Akerselvens utløp. Denne skulle hindre sagspon og annet i å fylle opp Bjørvika, og i stedet føre det lengre ut. Det andre var mudring av elven og havnen for å holde disse åpne og farbare for lasteprammer og skip. Gjennom hele 1700- og 1800-tallet var nettopp mudring Havnevesenets viktigste oppgave.

På midten av 1700-tallet begynte den fattigslige bydelen Vaterland å skifte ansikt på grunn av at flere «conditionerede» hadde kastet sitt blikk på Saugbanken og Vaterland og latt bygge herskaplige boliger der. På den tid var f.eks. Rødfyllgaten det rene patrisierstrøk. En undersøkelse i 1834 viste at det fremdeles bodde et større antall solide skattydere der. Senere gikk det nedover igjen og Saugbanken og Vaterland får mer og mer preg av slum. Senere finner vi Paulsenkaia (Køla-Pålsen) lå på østbredden og Nyland på vestbredden.

I våre dager har området fått en renessanse gjennom utbyggingen av Bjørvika. Deichmanske bibliotek, Operaen og Munch-museet ligger på rekke og rad på byggegrunn av flis og mudder. Dette medfører høyere byggekostnader og en viss usikkerhet om hva framtiden vil bringe av setningsskader på bygningene. Det er allerede påvist skader f.eks. på Operaen.

Kilder: Lokalhistoriewiki, Nettavisen, 23.03.2006, Oslo Byleksikon, Gunnar Jerman: Akerselva. Fra sagatid til opera, St. Hallvard 1941, vol 19., Arno Berg «Et tohundreårsminne», Byminner nr. 3 1977, Harald Moberg: Arbeidsfolk i Christiania, Haakon B. Nielsen: Det var en gang. Vandringer i Oslo og det gamle Christia-

Det nye Munch-museet. Det koster mye mer å bygge i dette området av Bjørvika (tidligere Saugbanken). Foto: Terje Knudsen.

Sørligata

Av: Tor Kubberud

Sørligata går nå fra Tøyengata til en snuplass ved Kolstadgata. Ga-

ten har fått sitt navn etter major Sørli som overtok eierdommen Lille Bergsløkken i 1826. Lille Bergsløkkens hovedbygning lå nord for Heibergløkken

og den gang øverst i Sørligata. Etter en tid ble navnet endret til Sørli Hovedgård. Gårdens sentrale bygning ble ombygd til leiegård i mur med 39 leietakere mot slutten av 1880-tallet. Den ble senere revet i forbindelse med byutvidelsen i 1950-årene.

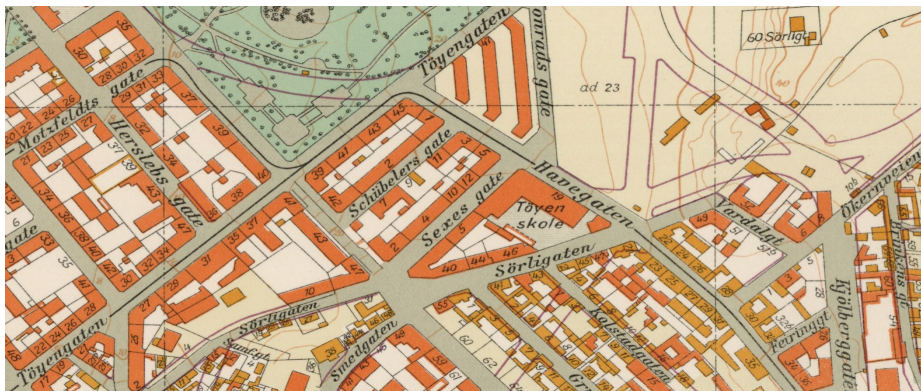
Gårdens låve og staller ble beholdt inntakt og ble benyttet for formålet i lang tid, bl.a. av veivesenet som

Kristiania, Sørligaten. Nasjonalbibliotekets bildesamling.

brakte hest og vogn ved rydding av gater. Stallene ble også borte i forbindelse med byutvidelsen. Sørligata er i dag betydelig kortere enn tidligere. Den består i dag i praksis av to adskilt deler med en park og gangvei imellom. Den ene delen går fra Tøyengata til Sørli plass. Den andre delen går fra Sørli plass til Kolstadgata - i krysset der Tøyen skole ligger. Denne delen er nå prioritert for fotgjengere og deko-

ret med blomsterkasser. På Sørli plass er det i dag vannfontene og benker.

Kart over Oslo 1936 av Sigurd Bjerkelund. Slik så det ut før T-banen var påtenkt. De lille strekene viser hvor i Ring 2 var ment å skulle gå. Her ser man både Sørligata og

Gaten har endret utseende ganske mye opp gjennom tidene. Fra Tøyen senter opp gjennom Tøyenkrysset og videre heter nå gaten Økernveien, mens dette tidligere var øvre del av Sørligata.

I den nedre delen, på østsiden mot Enerhaugen, ble all den gamle bebyggelsen revet i forbindelse med saneringen av området. Enerhaugen barnehage, tidligere Enerhaugens Børneasyl (dvs. daghjem) som ligger i den nedre del av Sørligata er markert med et blått skilt på veggen.

På gamle kart finner vi navnene Bergsløkken og Lille

Inngangen til Sørligaten sett fra vest. Foto: Terje K.

Bergsløkken på området rundt det nåværende Tøyenkrysset. Det var god jord med åker og eng der. Etter 1826 kom det er forpakter på eierdommen Lille Bergsløkken som anla en tobakkplantasje der - den første (og eneste?) i landet.

Caltexløkka ligger i dag på den øvre del av den tidligere eiendommen til Lille Bergsløkken. Idrettslaget Sørli har tatt sitt navn fra området.

Kilder: Oslo Byleksikon, Wikipedia og Kampen historielag.

Vestre portstuene på Tøyen. Tegnet og fortalt av Alf Næsheim

Alf Næsheim tegnet og fortalte i alt 9 bøker utgitt på sent 1980-tall. Bøkene fortjener å komme fram i lyset nå 30-40 år senere.

Halvt skjult under det mektige løvhenget av to sammenvokste kastanjetrær, finner man Tøyenhavens gamle portstuer mot Trondheimsveien.

Stuene, som er i empirestil, antar man ble bygget omkring 1820. I mange år tjente husene som bolig.

I året 1880 finner man følgende leieboere: Enkemedam Amundsen med datteren Anette, oppsynsbetjent Jensen, og handelsgartner Andersen. «På denne tiden lå det en populær, liten kafé vis-à-vis portstuene. Her i madam Bechs trivelige lokaler kunne man, i tillegg til spiselige fristelser, få servert både øl og spirituosa. Kaféhuset hadde tidligere vært såkalt aksisehus, det vil si et vakthus hvor man innkrevde avgift for varer som bøndene skulle omsette i byen.

Helt frem til 1880-årene var det stort sett bare jorder og løkker i dette strøket som gartnere, ofte svenske sådanne, forpaktet av det store Tøyengodset.

I dag står de små portnerhusene tomme, med solide

trelemmer for vinduene. Men bygningene er fredet, så de vil også i fremtiden kunne fortelle om en type småhus som man forbinder med eldre tiders herregårder.

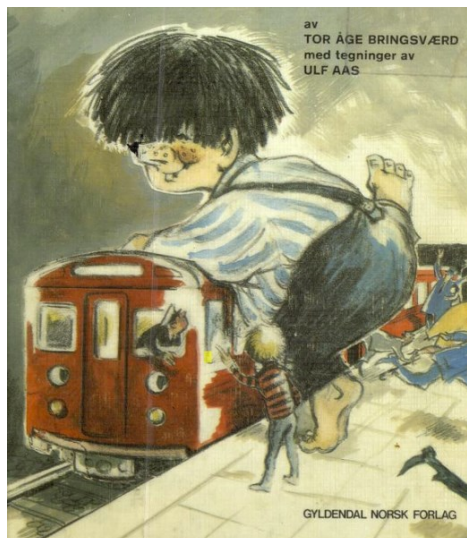
Alf Næsheim 1986. (Alf Næsheim: *Kristiania i Oslo. Hovedstadsvandring med skissebok*. Schibsted Forlag)

5.opplag 1991).

T-BANETROLLET

«En natt våknet mamma, pappa og Knerten Gundersen av at det hamret og banket omkring dem. Det lød som om hele Enerhaugen skulle rase sammen. «Hvem er det som banker i fjellet mitt?» brølte pappa. Men ingen svarte. «Hvem er det som hamrer i fjellet vårt ropte mamma». Men ingen svarte. «Jeg skal se etter jeg», sa Knerten Gundersen. Mamma og pappa dyttet ørene sine fulle av kampestein. Og så la de seg til å sove igjen. Men Knerten Gundersen gikk for å se hvem det var som hamret og banket i Enerhaugen.

Det var noe som holdt på å grave en tunnel i fjellet... Hvis du kjører T-bane noen gang, så hold utkikk etter Knerten Gundersen. Alle T-banetog må kjøre gjennom Enerhaugen. Press ansiktet mot ruten og vink hvis du ser Knerten Gundersen. Og selv om du ikke ser ham, så vink likevel. For kanskje han ser deg. Han bor på venstre side når du kjører oppover...»

Tor Åge Bringsværd: *Fra T-banetrollet Knerten Gundersen*, Gyldendal 1969. Sakset fra «*Forunderlige Oslo*», Geir Tunby (red.), Kagge Forlag 2005.

Annonser for småindustri og handel på Grønland rundt 1929

De følgende annonsene er kopier fra boken Gamlebyen, Grønland, Kampen, Vålerengen, Tøyen utgitt av O.M. Overn i 1929 på Strandberg & Co. Annonsene som nok finansierte boka viser at Grønland huset et imponerende antall industri- og handelsbedrifter av alle størrelser og varianter på slutten av 20-tallet.

**TØIENGT /
HJ-GRØNLAND**

CHRISTIAN STEFFENSEN

Arbeidsklær
Dresser, Frakker
Sengeartikler
Manufaktur

RIKHOLDIG UTVALG

ALT I OPSYET

**P. BOSTRØM
SKOFABRIKK**

OSLO TLF. 81442

**GAA IKKE OVER BÆKKE-
GATEN-MEN SKRAA OVER TIL:
FOSS I BÆKKEGT.**

ENESTE FORHANDLER PÅ GRØNLAND
AV BØKER FOR FOLKESKOLER, HOIEBE
SKOLER, FAGSKOLER OG STUDERENDE

NORSK OG UTENLANDSK LITTERATUR
PROTOKOLLER - TRYKESAKER - KONTOR-
REKVISITA - FOTOGRAFISKE ARTIKLER

**DIREKTE FORBINDELSE MED
UTENLANDSKE LEVERANDØRER AV:**
BESTIKK OG TEGNESAKER, KONTOR-
REKVISITA, FYLLEPENNER, GLOBUSER ETC.

THORLEIF FOSS
HJ. BEKKEGT.

MANDALSGADENS

Indgang fra Schweigaardsgate.

HØVLERI

Ø. Folkedals Farveri

(TIDL. A. ØSTBYE)

Telefon 26616 - Brogaten 3 c - Oslo

Mottar:

Ull- og bomullsgarn til farvning. Vi har de mest moderne apparater for ullgarn, hvori farves over 100 kg. ad gangen. Vi er derfor istand til å levere en absolutt ensartet farvning i nevnte kvantum, dessuten et garn som ikke er sammenfiltret og til en pris som er **ca. 25 prosent**

A/s Brødr. Nullmeyers Maskinverksted
Grønlandsleret 19 • Oslo • Telegr.adr. Nullmeyers • Telefon 80252

Specialitet:

MASKINER FOR PØLSEFABRIKATION
MASKINER FOR HERMETIKFABRIKKER
MASKINER FOR STØRRE KJØKKENER

Hilda Olsen's
Avholdscafé

Grønlandsleret 16

Ætna Jern-
og Metalstøberi

Johan A. Torgersen
Etableret 1904
Telefon 81181

Anbefaler sig til utførelse av alt slags maskinstøpe gods, samt støpning av blykjøler etc.

Specialitet:

Vandverksstøpe gods, der indbefatter rør og rørdeler, gate-, kjelder- og septictank-kumlok m. m.

Hurtig levering
Billige priser • Reel behandling

Anbefales som et godt
S P I S E S T E D

ATELIER

TRESKULPTUR

LYSEKRONER
LAMPETTER

ANDER
TLF
GRØNLAND

✧ **FORTUNA** ✧

LEGR.ADR. «HEIS» TELEFON: 80782-82337

MEK. VERKSTED
OSLO

✧ **HEISER** ✧

Telefon 11804

Telefon 11804

A/s **Skandia Bilrekvisita**

Vognmandsgaten 29 (ved Brogaten) Oslo

Kjøper og selger:

Brukte biler og alle slags deler
samt dekk, slanger og olje

Terjes tips: Arve Torkildsen «Det gamle Christiania»

I bilder og tekst

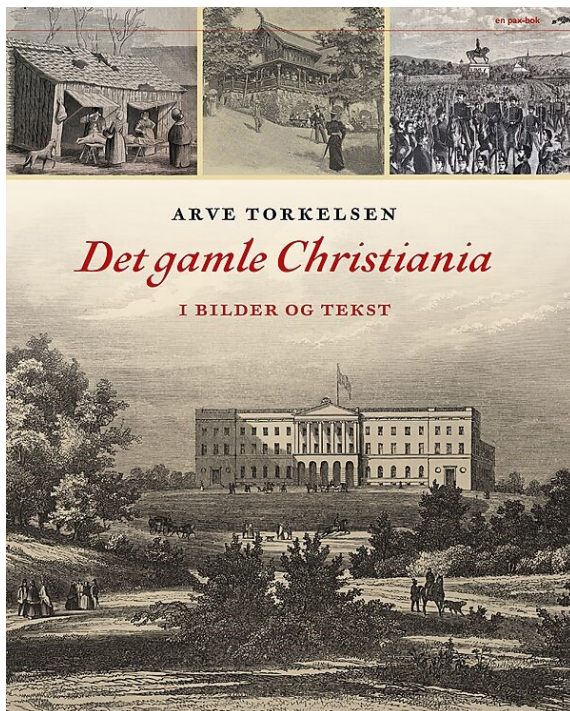
Utgitt av Pax Forlag, Oslo 2023

Av: Terje Knudsen

Boken omfatter en periode hvor Norges hovedstad Christiania opplevde en blomstringstid og fikk mange monumentale bygninger som fortsatt setter sitt preg på byen. Trykking av massedistribuerte bilder var i rivende utvikling gjennom trestikk, xylografer. Etter hvert utkom det en rekke illustrerte ukemagasinene. De mest kjente er Almuevennen, Skilling-Magazin, Illustrert Nyhetsblad og Norsk Folkeblad.

Arve Torkelsen bruker innhold og sitater fra disse ukemagasinene samt f.eks. Aftenposten til å beskrive en periode – et vindu – mot en tid som formet Norges hovedstad. Mye av innholdet i dette tidsvinduet får vi i boken gjennom tekster og sitater fra de nevnte magasinene på godt og vondt. Det positive er at vi får ferske inntrykk av byen gjennom magasinene, men noe av innholdet den gang var nok også farget av redaktørene

nes politiske og samfunnsmessige syn. Hvem leste ukemagasinene? I hvert fall ikke arbeiderne i Christianias fattigstrøk.

Boken inneholder mange flotte og til dels kunstneriske xylografer, og på slutten av boken får vi innsyn i hvordan disse bildene blir framstilt. Det tok tid! Boken tar for seg hele Christiania, og for oss i EGT historielag så er det ikke så mye stoff fra vårt område. Kapitler som «På Botsen fikk bare mønsterfangene mat», «Christianias nye fattighus – Så fint at folk kunne fristes til å bli fattige», «Fiskermarkedet i Salmakerhølet – Ikke europeisk hovedstad verdig», Tomtegaden ved Jernbanetorget – Udødelig-

gjort i Hamsuns Sult», «Østkanten – der Kristianias urolige elementer var samlet» gir interessante innsyn i livet på Christianias østkant.

Jeg synes boken er et verdifullt bidrag til å forstå hovedstaden Christiania som en bakgrunn for dagens Oslo.

MEDLEMSMØTENE – LITT HJELP

Vi trenger noen som kan hjelpe Marte litt med det som skal trakteres av kaffe og snacks før møtene, dvs 3-4 ganger hvert halvår.

Kunne du tenke deg å stille 1 timer før start og hjelpe Marte med det?

Styremedlemmene (inkl. Marte) tar seg ellers av rigging med bord, stoler, roller-up og teknisk utstyr ellers i selve møtesalen.

Ring eller mail Marte på tlf. 988 66 527, marte.m.ofstad@gmail.com.

Kort referat fra medlemsmøte 31/10 2023- Idrettshistorie

Etter styreleder Gunnar Flø Guttulsrød sin åpning av møtet holdt leder for Idrettshistoriegruppa, Bernt Bølviken, et foredrag som tok for seg utviklingen av idretten i vårt historielags område og satte det inn i et tidsperspektiv fra tidlig 1900-tallet og frem til vår tid. Han tok utgangspunkt i frigjøringsdagen 8. mai 1945. Vålerenga og hadde avtalt en illegal fot-

Alf og Frank Hansen

ballkamp på Jordal idrettsplass den dagen. Det var ca. 8-10 000 tilskuere til stede. Kampen endte 2-1 men hvem vant? Ikke så godt å si, og det var vel heller ikke så viktig. Kampen ble en fredsfeiring.

Frank Hansen var til stede på møtet. Han tok—sammen med sin bror Alf—gull i dobbeltsculler både i OL og VM. Også Egil Stenshagen som vokste opp i Helgesens gate var til stede. Han har vært EM-mester i rallycross 2 ganger.

Referat: Karin Arnesen.

Kort referat fra medlemsmøte 22.11 Bot og bedring!

I historielagets område har det vært politistasjoner og fengsel fra langt tilbake og helt frem til vår tid og Marte M. Ofstad (sekretær i historielaget og formidler på Interkulturelt/Oslo Museum) og Caroline Juterud (historiker og foto-/filmansvarlig ved Oslo Byarkiv) hadde funnet frem mye interessant stoff. Marte fortalte om straffemetoder og straffesteder i byen og Caroline fortalte historien til en person, Jens Christian Sivertsen, og hans livsløp.

Du kan lese mer om begge foredragene i referatet på historielagets hjemmesider.

Oslo, 7. des. 2023

Karin Arnesen

Caroline Juterud holder foredrag. Foto: Sigurd Johansen

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN HISTORIELAG

Postadresse: Grønland 28, 0188 Oslo

E-post: egt.historielag@gmail.com

Org.nr.: 924 634 766

Bankkonto: 1813 31 32690

Vipps: 611188

Nettside: <https://egt-historielag.no/> Facebook: <https://>

